

NAȚIUNEA - MATRIX HUMANITAS

Dr. Traian Pleșca

Key words: nation, concept, national identity, Romania, Europe

NATION - MATRIX HUMANITAS

Abstract: We live in a world adrift. In spite of much proclaimed „global victory” of capitalism, of the steps taken in European construction, the mood prevailing in Europe and in the world can be described with the phrase “fin de siècle” - a diffuse crisis, marked by wandering to nowhere, pessimism, revolt deaf, fear for the future.

The crisis has many facets, but in fact it is the crisis of capitalism as a system which has now burst with full force. The moral one is expressed as a lack of guidelines and ideals, lack of perspective, the economic and financial ones as a fumble using the same recipes ever worn. Ultimately, it is essentially a serious crisis of meaning: the man cannot define and understand the purpose in a world where becoming means awaiting the next crisis. This reversed going to the future is determined mainly by occult forces aspiring to planetary hegemony to preserve and enhance the immense wealth accumulated by robbing individuals and nations. Part of the iceberg is the offensive of multinationals against nations. In this roller, the first who is concretely sacrificed is the individual and, with him/her, the nation he/she belongs to, by the dissolution and undermining the nation as main landmark and support for the existence and identity of individuals. No wonder that in this context, the nation, its purpose and future, became one of the most debated topics.

However, hope is not irretrievably lost. The first step that needs to be done is to be again aware of the force of the nation as a phenomenon and anthropological concept objectively and indestructible, as matrix in which the humanity itself was and is always cast in all its diversity and specificity. The nation was and remains central landmark officer and director of human action, the reason and purpose of human existence. It is therefore essential to understand conceptually what is the nation but also the Europe where we want to live!

1. Considerații preliminare

*Trăim într-o lume aflată în derivă. În po-fida mult trâmbițatei „victorii” globale a capitalismului, a pașilor făcuți în construcția europeană, starea de spirit care domnește în Europa și în lume poate fi descrisă la acest început de secol - culmea ironiei - cu sintagma **fin de siècle** – o criză difuză, marcată de rătăcirii spre nicăieri, pesimism, revoltă surdă, teamă de viitor.*

*Criza are multe fațete, dar, în fond, este vorba de **criza capitalismului ca sistem**, care a răbufnit acum cu toată forța, în toate dimensiunile ei. Cea morală se resimte ca o **lipsă de repere și idealuri, de perspectivă**, cea economică și financiară ca o bătăie între mereu aceleași rețete răsuflete. În ultimă instanță, este vorba, în esență, de o **gravă criză de sens**: omul nu-și mai poate defini și înțelege rostul într-o lume în*

care devenirea înseamnă așteptarea crizei următoare.

*Acest mers cu spatele la viitor este determinat, în principal, **de forțe oculte** care aspiră la hegemonia planetară pentru a-și conserva și spori imensa bogăție acumulată prin spolierea individului și a națiunilor. Partea văzută a icebergului este ofensiva multinaționalelor contra națiunilor. Sub acest tăvălug, primul care este sacrificat este individul concret și, odată cu el, națiunea căreia îi aparține, prin destructurarea și subminarea ei ca **principal reper și reazem al existenței și identității acestuia**. Nu este de mirare că, în acest context, națiunea, rostul și viitorul ei, au devenit una din temele cele mai disputate. Ghemul contradicțiilor contemporane și găsirea de soluții adecvate nu se poate face fără clarificarea acestui reper fundamental - națiunea.*

*Speranța nu este însă iremediabil pierdută. Primul pas care trebuie făcut este de a se reconștientiza forța națiunii ca fenomen și concept antropologic obiectiv și indestructibil, ca matrice în care a fost și este mereu turnată însăși umanitatea în toată diversitatea și specificitatea sa. **Națiunea a fost și rămâne reperul central ordonator și director al acțiunii omului, rațiunea și finalitatea existenței umane.** De aceea, este esențial să înțelegem conceptual ce este națiunea dar și Europa (Uniunea Europeană) în care vrem să trăim ; ele nu pot fi înțelese una fără cealaltă!*

La nivelul actual al cunoașterii a devenit clar că fenomenele singulare se integrează într-o scară de sisteme interdependente și pot fi descifrate corect numai din această perspectivă, ceea ce este valabil și pentru națiune. Cel mai recent câștig teoretic în acest sens îl datorăm filosofului german **Kurt Hübner** care, în faimoasa sa lucrare „*Kritik der wissenschaftlichen Vernunft (Critica rațiunii științifice)*, Freiburg, 1986, a elaborat **teoria mulțimilor de sisteme structurate** – cea mai recentă, indestructibilă și indispensabilă metodă de cercetare și înțelegere a națiunii.

Acum, când viitorul pare mai încețoșat decât oricând și orizontul așteptărilor legitime dispare în lamentații neputincioase iar portofoliul de soluții pare a fi epuizat, este bine să reamintim că au existat și în trecut voci de autoritate care au întrevăzut intrarea lumii la propriu într-o derivă periculoasă.

Pe la jumătatea secolului trecut, un mare economist, este vorba de Karl Polanyi, demonstra în cartea sa „*Marea transformare*” că apariția economiei libere de piață, specifice capitalismului și „autonomizarea” ei față de celelalte domenii ale societății, conduce treptat la **dezintegrarea societății, a națiunii** ca atare, la distrugerea premiselor sale.

Mai recent, însăși biserica a simțit nevoia de a puncta gravitatea crizei: Papa Ioan

al II-lea spunea despre capitalism: „Deficiențele acestui sistem economic care supune pe om robiei lucrurilor, se numesc: **excludere, exploatare, înstrăinare**”. Papa Benedict al XVI-lea pune și el, în spiritul moralei creștine, un diagnostic limpede în mesajul de Crăciun 2008: „O economie al cărui scop nu este omul, care nu pune în centrul ei **demnitatea omului, distruge, în ultimă instanță, fundamentele conviețuirii umane**”.

Diagnozele de mai sus devoalează faptul că, în ultimă instanță, criza ca atare și încercările de soluționare prin veșnica reformare a capitalismului („salvarea civilizației vestice”!?) prin formula globalizării și altor concepte de circumstanță au drept consecință, în fond, **destructurarea și subminarea națiunii** (cel puțin și mai întâi a celor mai mici și mai puțin puternice- vezi și „statele eșuate”) - **a principalului reper și reazem al existenței individului concret și a identității sale**. Cruciada împotriva națiunii, chipurile perimate, se desfășoară pe multiple căi și este susținută de acel **mainstream** mediatic controlat de forțe mondiale oculte și împotriva căruia a te opune înseamnă să-ți atragi o ripostă bine organizată și orchestrată, care recurge, cu predilecție, pentru a anihila orice opinie contrară la acuzația de naționalism. Multinaționalele globalizării, în goana lor după profit, n-au cum să aibă simpatie pentru națiune, ale cărei structuri administrative, granițe și organe abilitate să-i mențină și apere integritatea și suveranitatea reprezintă piedici pentru „libertatea de mișcare a capitalului și a profitului”.

Pe de altă parte, tocmai fenomenele de criză menționate mai sus sunt generate de ignorarea intenționată a **conceptului de națiune**, de neînțelegerea raportului între individ și comunitatea culturală căreia îi aparține numită națiune, care, ca **fenomen și concept antropologic obiectiv și indestructibil, reprezintă matricea**

în care a fost și este mereu turnat însăși **humanul inalienabil/umanitatea** în toată diversitatea și specificitatea sa. De aceea, repetăm, națiunea rămâne reperul central ordonator și director al acțiunii umane. În esență, întreaga desfășurare teoretică de mai jos este menită a susține această afirmație.

Neînțelegerea conceptului da națiune ca și a celui de Europa/Unitate Europeană stă la baza derapajelor apologetilor capitalismului globalizant dar și ai comunismului așezat pe falsa antropologie a lui Marx. De aceea, a pune în centrul preocupărilor teoretice și practice descifrarea și înțelegerea corectă a conceptului de națiune și a celui de Europa este una dintre cele mai înalte priorități ale momentului. Numai astfel vom dispune de cheia înțelegerii nu numai a crizei actuale din lume ci și a celorlalte concepte subsecvente și vom putea avea o busolă sigură pentru evaluarea corectă a perioadei de după 1989, a pericolelor la care a fost și este expusă și națiunea română dar și a căilor de urmat în viitor.

Din păcate, experiența anilor de după 1989 demonstrează că nici la noi și nici în alte state europene aceste concepte nu sunt înțelese pe de-a-ntregul corect, motiv pentru care și unitatea europeană, în forma în care se încearcă realizarea ei - Uniunea Europeană – rămâne o construcție care ar trebui, practic, să fie regândită, întrucât prin filosofia ce-i stă la bază nu este în consonanță ci în contrapunere cu națiunea, statul național, conștiința și identitatea națională.

În ce privește, România, există, după 1989, suficiente experiențe istorice care documentează ratarea, din această cauză, de către decidenții politici autohtoni a unor oportunități istorice de a promova interesului național, ceea ce a antrenat grave consecințe pentru unitatea și integritatea statului național și chiar pentru perpetuarea ființei naționale.

Sinteza de față își propune, tocmai de aceea, să contribuie la reîmprospătarea conceptelor de națiune/stat național/interes național, care, din motive politice sau pur și simplu din ignoranță, fac obiectul unor deformări teoretice și sunt degradate adesea la statutul de slogane electorale demagogice. *Intenția este de a se înțelege fundamentat de ce viitorul și destinul României stă **primordial în apărarea și afirmarea identității naționale prin valorificarea capacității creatoare a națiunii noastre** – premisa decisivă de a ne asuma corect destinul național și european și singurul mod de a rămâne în istorie și după ce formele și modalitățile actuale de integrare europeană vor fi devenit ele însele istorie.*

Dedicarea totală binelui națiunii este o datorie sacră de politică internă și externă, în egală măsură, ceea ce rămâne valabil și în prezent când România are statutul de membră a UE. Politicul ar trebui să fie primul care să identifice și să aplice justa măsură în raportul de interdependență dintre nivelul național și cel european! Recurgerea și la filosofie - demers nu foarte comod - este de neocolit. Tocmai în acest sens, în cele ce urmează, argumentez, ținând seama și de principalele învățăminte ale reunificării Germaniei, eveniment care a adus și o necesară limpezime conceptuală privind națiunea, unitatea național-statală și europeană. Cazul Germaniei îndeosebi, dar și al celorlalte țări est-europene în care a fost răsturnat comunismul, demonstrează că miza principală a acestora a fost, de fapt, una națională și nu aceea a unei libertăți abstracte, indifferente față de nevoile concrete ale individului și folosită ca slogan de serviciu în manipularea opiniei publice. De altfel s-a văzut că după consumarea conflictului Est-Vest, Occidentul „victorios” turbocapitalist a atacat tocmai substanța de bază a națiunilor „eliberate” prin impunerea unor liberalizări și dereglementări globaliste și

a unor privatizări oneroase. Aici, tocmai naționalul/națiunea a apărut ca principal obstacol în calea tăvălugului globalizant. Repetăm, victime devin, în primul rând țările mai mici și slab dezvoltate, inclusiv din rândul „noilor democrații”, dar globalizarea afectează și populația din țările ale căror guverne o promovează.

Pentru toți cei responsabili de destinele națiunii române, trăitoare de acum în două state, unul în UE și celălalt prins în păienjinișul unor interese strategice străine, învățămintele teoretice și practice ale reunificării germane ar trebui să fie de un maxim interes. Accentul principal pe care îl acord aspectelor teoretice, premisa rațiunii practice, urmează cunoscuta maxima a lui Hegel: „Cel mai practic lucru este o bună teorie”.

2. Reunificarea Germaniei - refondarea unității europene

În prezent, este mai puțin conștientizat faptul că fără reunificarea Germaniei, fără restabilirea unității național-statale germane, nu am fi avut avansul notabil înregistrat de construcția europeană, în pofida neajunsurilor care s-au perpetuat. Tocmai pentru că a avut loc sub ochii noștri, reunificarea Germaniei în plin proces de redobândire a unității europene, este importantă prin reconștientizarea unor repere fundamentale privind națiunea și Europa. Pe scurt, lecția bună pe care ne-a oferit-o ar putea fi sintetizată astfel: **o Europă unită nu poate fi compatibilă cu perpetuarea divizării unei națiuni**; națiunea presupune asumarea permanentă a **principiului autodeterminării și suveranității depline** (integritatea europeană nu ar trebui să însemne cedarea ci doar delegarea unor prerogative naționale); națiunea și Europa necesită în continuare o limpezire conceptuală urgentă.

Altfel spus: proiectul realizării unității europene nu poate fi asumat decât de state naționale suverane și independen-

te; unitatea națională precede unitatea europeană și este premisa acesteia, dar ambele sunt fețe ale aceleiași medalii.

Nu este deloc întâmplător că, în acest context, gândirea filosofică germană a produs o reflecție temeinică și asupra dialecticii unității Europei pe care a fundamentat-o prin **recuperarea naționalului și plasarea lui la temelie construcției europene**. S-au creat astfel premisele teoretice **inclusiv** pentru regândirea și reșezarea procesului de refacere a unității continentului pe adevăratul lui făgaș.

Acest demers teoretic îl datorăm îndeosebi filosofului german, menționat deja, **Kurt Hübner**¹, care în lucrarea sa „**Das Nationale**” apărută în 1991 în editura Styria, Graz, Viena, Köln a descifrat și fundamentat teoretic conceptele de națiune și Europa. *În expunerea de față, în afară de punctele 1, 2 și 10, sintetizez principalele idei ale filosofului german cu intervenții de selectare, formulare și concentrare. Citatele fără nici o altă precizare aparțin filosofului german; structura sintezei aparține subsemnatului, aprecierile personale din restul textului se notează: (tp).*

În pofida proiecțiilor oficiale optimiste privind viitorul construcției europene, o mare majoritate de cetățeni național-europeni, nu percep încă Uniunea Europeană ca o posibilă împlinire a unui vis demn de încrederea lor. Deficitele majore de concepție ale proiectului european se

1 Născut la Praga 1921, profesor de filosofie la universitățile din Berlin și Kiel; fost președinte al Societății Germane de Filosofie; membru al Academiei Internaționale de Filosofie a Științelor din Bruxelles. S-a remarcat prin lucrări de referință în domeniul teoriei științelor. A formulat teoria *mulțimii de sisteme istorice*, care explică noțiunea de progres prin armonizarea contradicțiilor inerente acestei mulțimi nu doar pe baza datelor furnizate de revoluțiile științifice succesive (ontologia științei) ci și a unor factori din afara sferei științei și care constituie, în sine, un alt mod de a concepe lumea (ontologia mitului, de ex.) S-a remarcat prin rigoarea și profunzimea lucrărilor sale, fiind preocupat de deștelenirea „cărărilor bătătorite”.

leagă tocmai de neînțelegerea raportului național-european. Pur și simplu nu s-a înțeles că ambițiosul proiect al construcției europene necesită o profundă reflecție asupra culturii și filosofiei europene, pentru a refonda ideea de unitate națională și europeană. Se credea (și încă se crede) că dezvoltarea instituțională (adâncirea integrării) și voința politică ar fi suficiente pentru a face să progreseze unitatea europeană. Rămânea neînțeles gândul lui Jean Monnet, considerat drept unul dintre părinții ideii de Europă unită, exprimat către sfârșitul vieții sale: „*Si c`etait à refaire, je commencerais par la culture*”. Acesta conștientiza corect că obiectivul de a se ajunge la unitatea Europei, dincolo de nivelul unei piețe comune, presupunea **forțe de coeziune mai profunde și unsentiment de apartenență comună și de solidaritate** pe care nu le pot oferi reglementările pieței, moneda unică, diversele standardizări, spațiul Schengen etc. Or, numai identificarea și asumarea acestor forțe ar putea spori identificarea cetățenilor național-europeni cu proiectul european ca atare.

Poticnirile frecvente înregistrate de procesul de integrare exprimă, în esență, ciocnirea dintre două linii de gândire, formulate nu întotdeauna explicit: una care ar dori să se acorde prevalență palierului european comunitar în detrimentul celui al statului național și o alta care vede în adâncirea integrării un pericol pentru existența statului național și a identității naționale. **Ambele abordări sunt dificile și exprimă neînțelegerea ce se perpetuează și în prezent privind modul de a concepe statul național.** Dificultățile care apar mai mereu pe parcursul procesului integrării sporesc neîncrederea majorității național-europenilor față de proiect ca atare, **în special din teama de nu-și pierde identitatea.** Marile neînțelegeri ale devenirii europene se proiectează, repetăm, tocmai în jurul **raportului identitar național/european.** În

mod obiectiv, acesta nu poate fi antagonic însă practica și filosofia politică prevalentă în prezent nu ține seamă de acest aspect. Discursul pe tema integrării europene sugerează explicit sau implicit **o falsă și periculoasă dilemă: european versus național sau viceversa.**

3. Filozofie antică versus filosofia politică prevalentă în prezent

În prezent este larg răspândită abordarea potrivit căreia gândirea națională, națiunea și statul național ar aparține miturilor obtuze ale trecutului. De aici s-a ajuns la culpabilizarea și defăimarea acestora ca fiind contestate însăși de istorie. În ignoranța lor, promotorii acestei gândiri nu fac deosebirea între **pervertirea suferită de ideea națională** începând din a doua jumătate a secolului al XIX-lea și **ideea de națiune**, care s-a dezvoltat logic din ideea suveranității poporului formulată de iluminism. Semnul egal pus de aceștia între conștiința națională și naționalism a condus la ideea că statul național nu este altceva decât un stat naționalist centralizat, concluzie care nu mai permite întrebarea **ce este o națiune și ce înseamnă să-i aparții** și nici înțelegerea faptului că **naționalul** nu este, în nici un caz, o născocire a secolului al XIX-lea, ci a constituit substanța statului, încă din antichitate. Această abordare închide astfel calea înțelegerii ideii de Național ca și a celei de Europa în adâncimea lor istorică. Or, abia din această perspectivă ni se dezvăluie de ce și în ce formă sunt aceste idei **un element portant al statului modern.** De aceea, apare necesară o incursiune prin istoria filosofiei politice, care ni se relevă ca drama luptei dintre o **gândire abstractă universală** și una **concretă națională.** Abia apoi se va putea înțelege ce este o națiune și ce este Europa și ce înseamnă să le aparții.

Potrivit lui K. Hübner, această falsă dilemă pornește și de la o interpretare total

eronată a lucrării marelui filosof al antichității, Platon, despre stat. Prin gândirea sa abstractă despre stat, Platon făcea ca pe scena istoriei să apară pentru prima dată **gândirea politică abstractă**. Considerând statul în lumina metafizicii sale, Platon a „pierdut din vedere” **unde** se plasează conținutul **concret** al acestuia, anume că, în cazul dat, este un stat al grecilor, adică al atenienilor, spartanilor etc. Filosofia sa politică, a avut mai puțin în vedere existența concretă, individuală a poporului din statul respectiv cât **înrădăcinarea fiecărui om în transcendentă**. (lui Platon nu i se poate reproșa că a neglijat gândirea concretă, el urmărind o cu totul altă demonstrație, anume că, fără raportare la transcendentă, omul nu poate ajunge la cunoașterea adevărată). *Demersul său a avut însă urmări epocale, pentru că a devenit exemplul clasic pentru un stil de filosofie care a marcat întreaga istorie a lumii occidentale, constituind baza filosofiei politice iluministe prevalente în prezent*. În opoziție cu Platon, un alt mare gânditor al antichității, **Aristotel**, a pus bazele paradigmei clasice a **gândirii politice concrete**. El a observat înrădăcinarea originară a statului în mit, precum și importanța constitutivă a mitului pentru sentimentul cetățenilor de apartenență la comunitatea culturală a statului.

*Pe scurt, reținem că filosofia politică abstractă pornește de la **ideea omului privit ca specie**, în timp ce filosofia politică concretă privește omul ca **o ființă adânc înrădăcinată într-o anumită cultură** și prin aceasta într-o comunitate indisolubilă cu alții, o comunitate care își poate avea existența obiectivă și garanția sa numai în stat*. Se prefigura, deci, încă din acele timpuri, o antinomie care avea să domine întreaga istorie ulterioară a filosofiei politice și care va apărea apoi mereu în disputa politică: **„cetățean și stat” sau „națiune și stat”**.

Tot în antichitate, anume în cea română, găsim la **Cicero** și sinteza între cei doi

mari gânditori greci. Cicero, spre deosebire de Platon, nu lasă în final deschisă chestiunea anume **cum** poate deveni efectivă în viața practică ideea lui transcendentă (abstractul) despre stat; el o vede împlinită în bazele istorice ale statului roman întemeiat pe drept (gândirea concretă). Abstractul (generalul și necesarul) este, în același timp, concretul unei culturi naționale (particularul), în care se înrădăcinează statul. O astfel de sinteză trimitea peste timp un mesaj care a rămas fără ecou până în zilele noastre.

Pornind de la aceste trei exemple și ținând seama și de elementele ce s-au adăugat, istoria filosofiei europene consemnează că între **gândirea concretă națională și cea abstractă universală a existat dintotdeauna o legătură dialectică, în cursul istoriei ambele etalând avantaje și neajunsuri, soluționarea contradicțiilor dintre ele fiind, în final, o problemă fundamentală a statului modern - piatra de temelie a unității europene**.

4. Națiunea, un concept în evoluție: clarificări preliminare. Problema forțelor de coeziune

Decisivă pentru națiune este **problema forțelor de coeziune**, care-i asigură stabilitatea, durata în timp (propria istorie), „veșnicia”. Neînțelegerea importanței lor pentru statul național opacizează înțelegerea corectă, inclusiv a procesului unității europene. Pentru Aristotel și Cicero toate constituțiile politice își află rădăcinile într-o **comunitate** unită prin obiceiuri, cult, mit, religie sau alte idei călăuzitoare sau că cel puțin trebuie să fie puse în legătură cu o astfel de comunitate. **Modern formulat: o națiune reprezintă, prin urmare, o entitate culturală istorică de sine stătătoare care este supusă unui destin istoric; un destin care, ca și cel al unei persoane, poate fi narat**. (Desigur, marii gânditori ai antichității menționați nu au folosit terminologia modernă: național,

conștiință și identitate națională, națiune, dar, în esență, au avut în vedere tocmai aceste realități, tp). Înțelegă în acest fel, nu numai istoria, spre exemplu, a fiecărui polis grec antic, sau a unui stat modern, ci și cea a altor formațiuni statale (Imperiului Roman antic, Sfântului Imperiu Roman devenit de Națiune Germană) este istoria unei națiuni de sine stătătoare.

O precizare se impune cu necesitate: în timp ce națiunile omogene în care o etnie este majoritară (nu există națiuni 100% omogene etnic) se prezintă ca un **produs natural**, în sensul că începuturile lor se pierd în negura istoriei, la fel ca limba și cultura lor și în sensul că ele trebuie să fi fost preexistente pentru a putea servi drept componente pentru structuri politice mai mari; o entitate politică cum a fost Imperiul Roman universal sau Sfântul Imperiu Roman poate fi considerată tot drept națiune, dar de un fel deosebit căci, în acest caz, avem de a face cu un **produs al unor procese istorice** (politice). O astfel de națiune cuprinde toate celelalte entități naționale ca elemente constitutive suprapunându-li-se, fără a le dizolva. Pentru prezent, o astfel de înțelegere a conceptului de națiune este de interes întrucât și național-europenii din cadrul statelor membre ale UE ar putea deveni, în timp, o **națiune de acest fel deosebit**. În cazul Imperiului Roman antic, cetățenii săi (aparținând unor popoare și culturi diferite) pot fi considerați o națiune a cărei idee culturală comună era *pax romana*, care a asigurat o existență paralelă, conviețuire și amestec ale unor culturi diverse. Dar, în această multiculturalitate s-a produs o relativizare generală a valorilor, o pierdere crescândă de identitate și o *dezrădăcinare progresivă a legăturilor naționale în paguba conștiinței de apartenență a cetățenilor la comunitățile lor naționale restrânse*, ceea ce a pecetluit soarta imperiului.

Ideea culturală sintetizatoare a Sfântului Imperiului Roman (credința comună

în creștinism) se suprapune ideii culturale care definește aceste elemente constitutive, fără a le anula. Spre deosebire de **națiunile naturale**, națiunile de tip „umbrelă”, prin specificul apariției lor - înglobarea națiunilor constitutive adeseori și prin constrângeri politico-militare- devin, în timp, perisabile. Toate imperiile se destramă la un moment dat din motive preponderent interne: ideea lor culturală suprapusă tinde să devină exclusivă, oprimînd-o pe cea a națiunilor componente (tp). *Înțelegerea prea îngustă a conceptului național și aplicarea lui numai unor entități omogene ar face ca orice discuție despre națiune să conducă spre o pistă falsă: pericol de închistare națională, de delimitare șovină, de posibil refuz al realității concrete a naționalului.*

Continuarea incursiunii în istorie ne relevă falsitatea unui clișeu general, potrivit căruia gândirea națională ar fi fost străină Evului Mediu. Și Renașterea evidențiază procese istorice ce contracarează eroarea că națiunea ar fi o idee târzie, neaprofundată, căreia nu i-ar reveni acea importanță de **ghid ordonator și călăuzitor** în înțelegerea istoriei, în general. *Această perioadă a Evului Mediu este de mare interes pentru prezent pentru că a produs un stat multi-național - Europa, (Sfântul Imperiu Roman devenit Sfântul Imperiu Roman de Națiune Germană tp) în care diferitele națiuni s-au simțit protejate și în siguranță (atât cât se putea în aceea perioadă când conflictele și soluționarea lor erau supuse altor reguli tp).* Desigur, nu se pune problema ca actuala Uniune Europeană să imite paradigma medievală, dar se poate reflecta la ideea de protecție și siguranță a națiunilor componente.

Filozofia politică din vremea Renașterii arată o profundă divizare în domeniul gândirii politice, care nu a fost depășită până în prezent: pe de o parte, se anunța statul național de mai târziu (Machiavelli), pe de altă parte, apare cealaltă idee modernă de

stat considerat **nu ca o funcție a unei națiuni ci ca o funcție a fiecărei persoane în parte, a individului existând doar pentru sine, substanța statului fiind căutată în bunăstarea individului lipsită de orice raportare transcendențială (Bacon).**

Iluminismul s-a remarcat prin încercările raționaliste de a pune bazele statului bunăstării individualiste, principala lui slăbiciune fiind **determinarea anistorică a individului**. Acesta este luat în considerare în general, numai din punct de vedere al condiției sale de a fi om. Ficțiunile imaginate ale stării naturale și ale teoriei contractului, de care s-au servit iluminisții, nu pot să escamoteze că în acest fel raportul cetățeanului cu statul este înțeles **numai în aspectul lui exterior**, fără a se vedea **adâncimea legăturii lui intime, existențiale și hotărâtoare pentru soarta sa cu statul din care face parte**. În realitate, apartenența la un popor și stat nu se poate înțelege nicidecum din punct de vedere juridic, **ci ca un destin** care nu poate fi pur și simplu anihilat nici atunci când părăsești statul din motive juridice. În mod eronat, *iluminisții au considerat axiomele dreptului natural necesități ale unei rațiuni umane generale*. Astfel rațiunea considerată a fi absolută a luat doar locul revelației absolute de mai înainte, ceea ce a fost o slăbiciune fundamentală a iluminismului. De aceea, iluminismul este confruntat mereu cu întrebarea obsesivă dar justificată, anume cum pot fi puși la un loc pentru a forma un întreg diferiți indivizi care, în cel mai bun caz se respectă dar, în fond, sunt indiferenți unul față de celălalt, fără ca acest întreg să nu se dizolve numaidecât după aceea. Construită pe temelii slabe, atât **democrația** cât și **dictatura** pot fi postulate, la fel de bine.

5. Filosofia romantică despre stat

Primul care a pus cu toată claritatea problema forțelor de coeziune ale unei națiuni, total ignorată de filosofii statului indi-

vidualist al bunăstării, a fost J.J.Rousseau, dar el nu a rezolvat însă nicidecum problema fundamentală, anume aceea a **raportului dintre individ, națiune și stat**. Este meritul istoric al **filosofiei romantice** despre stat că și-a făcut din întrebarea, devenită între timp inevitabilă, *ce este, de fapt, poporul ca națiune*, după ce acesta a fost ridicat definitiv la rangul de suveran, tema sa centrală și că, în același timp, s-a dedicat în analize sale raportului internațiuni, mai ales în Europa. **Montesquieu** (1689-1755) descoperă că națiunea este de înțeles ca o entitate vie pentru care a găsit în "Spiritul legilor" un concept pregnant, cel de *esprit général*: "Omul este marcat de mai multe lucruri: clima, religia, legile, principiile de guvernare, exemplele trecutului, moravurile, comportamentele; din toate acestea se constă, ca rezultat, un spirit general". **Pentru prima dată, de la antichitatea lui Aristotel și Cicero, națiunea a fost definită în mod expres ca o comunitate culturală, marcată de realități naturale și istorice.**

Un alt gânditor romantic, J. Möser, 1720-1794, formula un element important al filosofiei romantice a statului și anume **unitatea dintre trecut, prezent și viitor**. **Esprit général** se prezintă la Möser ca o totalitate diferențiată, ca o unitate în diversitatea vieții cetățenești în cadrul căreia totul este interconectat în cadrul unei interdependențe organice și, de aceea, **partea are nevoie de întreg iar întregul de părțile sale**. Și această constatare a devenit mai târziu un **principiu** al filosofiei romantice a statului. Și ca să nu rămânem doar la învățați germani, facem o scurtă trimitere și la **Edmund Burke** (1729-1797) pentru care națiunea, în acest caz cea engleză, ("we English do - we English think - we English have", obișnuia el să repete), este un întreg diferențiat în sine care s-a dezvoltat și afirmat prin istorie și rațiune practică. Și pentru el raportul dintre individ și stat, spre deosebire clară față de Ro-

usseau, mai puțin unul moral-virtuos cât unul aflat natural sub pecetea destinului. Omul își caută locul în cadrul națiunii nu pentru că s-ar cuveni sau că trebuie s-o facă și nici pentru că imperative generale l-ar determina în acest sens, ci pentru că el este născut în ea prin limbă, obiceiuri, religie, tradiție, anumite raporturi juridice, care, toate la un loc, circumscriu o comunitate culturală. Burke formulează mai general și mai filosofic decât Möser, ideea că statul este mai puțin o **comunitate** bazată pe voință **cât una pe tradiție**.

La Herder apare apelul la toleranță față de alte limbi, culturi și națiuni: toate națiunile nu sunt decât **ramuri pe trunchiul umanității**. Nici o națiune nu poate epuiza singură ideea divină de umanitate care se prezintă sub forma a mii de înfățișări. Fiecare națiune nu este decât o fațetă în cadrul unei diversități aflate sub semnul divinității ordonate. În această privință, națiunea este ceva **sacrosanct**, intangibil și trebuie să fie respectată de toate celelalte națiuni, așa cum ea trebuie să le respecte pe acestea.

Filosofia romantică a repudiat orice fel de șovinism, a gândit european, tolerant. **„Toleranța națională pe baza convingerii în valoarea egală, de divinitate vorită, a națiunilor ca forme diversificate de exprimare a ideii de creație infinită, care este umanitatea, reprezintă o axiomă a filosofiei romantice a statului”**. Aici găsim clar exprimată sintagma: *Națiunea-matrix humanitas!*

Punctul culminant al filozofiei romantice a statului îl reprezintă gândirea lui **Adam Müller (1779-1829)**. *Dubla natură a omului* este punctul de plecare a gândirii sale politice. Pe de o parte, omul este acest individ separat, **particular**, pe de alta, el este în același timp, prin apartenența sa la o comunitate națională, un **general**, ceva care este definit prin esprit général. Existența civilă și națională reprezintă, pentru el, **generalul**, în care omul

se dezvoltă; existența privată, dimpotrivă, este **particularul**, care îi insuflă viața celei civile. **Numai legătura generală civilă împiedică libertatea să degenereze în arbitrar; numai dezvoltarea privată a personalității împiedică pe om să cadă victimă sclaviei prin general. Statul trebuie să fie conceput numai în raport cu omul înțeles astfel și cu libertatea înțeleasă astfel.**

Neținând seama de această bază antropologică, filosofia iluminismului are în vedere numai individualul și particularul, este oarbă față de esprit général: înțelege greșit statul ca o simplă „instituție de asigurare” sau ca o „societate mercantilă”, îi pune, așadar, la bază exclusiv principiul egoismului.

La fel ca toți ceilalți romantici ai timpului, Müller înțelege națiunea nu ca ceva izolat, existent de sine stătător, ci ca ceva care, în general, poate fi gândit numai în legătură cu alte națiuni. Și el confirmă axioma filosofiei romantice a statului, potrivit căreia **ideea națională și cea universală se condiționează reciproc și formează o unitate indisolubilă**. *„Fiecare stat are nevoie permanent de alt stat asemănător, pentru a se împlini, pentru a se recunoaște, pentru a se măsura pe sine. Pentru a putea exista, un stat, un om sunt necesare mai multe state, mai mulți oameni..”, scrie Müller.*

În cursul secolului al XIX-lea și apoi și în secolul XX, în condițiile revoluției tehnico-științifice și industriale, s-a produs prevertirea totală a romantismului **în fascism și a iluminismului în leninism-stalinism**. În secolul al XIX-lea, și la alte popoare europene, nu numai la cel german, s-a putut observa dezvoltarea unei conștiințe de sine hipertrofiată și obtuze (Michelet declara Franța drept un cămin al libertății în lume, ba chiar drept un criteriu al națiunii. Mazzini socotea poporul italian drept „sufletul lumii” sau „cuvântul lui Dumnezeu în mijlocul națiunilor” etc. **Perverti-**

rea romantismului sesizabilă aici constă nu numai în această obtuzitate, ci și în aceea că ideea națională, înțeleasă de romantism ca un concept cultural, se banalizează tot mai accentuat ca unul pur politic.

Cu privire la schimbările intervenite în Germania și în Europa de Est în anii 1989-1990, este semnificativ faptul că filozofia politică a prezentului a fost total surprinsă; nu a fost în stare să sesizeze că *ceea ce le-a declanșat nu a fost numai dorul de libertate, democrație și bunăstare, ci și conștiința națională de sine a popoarelor/națiunilor oprimare. Reunificarea celor două state germane a fost în general posibilă numai prin aceea că oamenii dintr-o parte și din cealaltă a Germaniei s-au înțeles totuși ca o națiune.* Or, filozofia politică a prezentului a repudiat în întregime noțiuni ca „popor” sau „națiune”. În vechiul stil al iluminismului nu s-a mai vorbit decât de „societate”. După catastrofele ultimelor războaie mondiale, care au fost puse pe drept pe seama unui naționalism exacerbat și a șovinismului, romantismul nu a mai fost văzut decât în caricatura pervertirilor sale. *Se uitase de mult că statul modern își are rădăcinile sale atât în iluminism cât și în romantism.*

În rezumat, incursiunea în istorie ilustrează întreaga dimensiune a eșecului filozofiei politice actuale de a înțelege problemele națiunii și statului și a raportului individului cu acestea. Pe de altă parte, a rezultat că afirmarea conceptelor de național, identitate națională și națiune s-a datorat îndeosebi filozofiei romantice, mereu preocupată de a realiza o sinteză între gândirea concret națională și cea abstractă universală.

6. Conceptului de națiune din perspectivă științifică

Pentru a înțelege însemnătatea conceptului de națiune în procesul unității europene apare necesară descifrarea lui

cu rigoarea științei. Lămuririle preliminare de natură istorică sunt o premisă în acest sens. Problema identității naționale este una esențială: nimeni nu ar putea concepe să se lepede de ea în schimbul unei identități europene (deocamdată iluzorii), cum se sugerează adesea. Din perspectivă științifică, **identitatea unei națiuni** trebuie considerată un postulat practic necesar pentru conviețuirea socială, la fel cum este identitatea unei persoane individuale. Constatarea empirică (Max Weber) potrivit căreia **nu există nici o definiție clară a națiunii** este la fel de puțin o dovadă împotriva dreptului de a presupune *identitatea ei de substanță*, tot așa cum constatarea corespunzătoare că nu există nici o definiție clară a unui individ uman nu spune ceva împotriva *identității sale de substanță* (corporale). *Identitatea unei persoane*, de exemplu, nu poate fi definită limpede și exact prin calitățile acesteia, nici pe orizontala prezentului - *determinarea sincronă* și nici pe verticala timpului scurs - *determinarea diacronă a identității* (*surprinde unitatea sa în cursul vieții individului*). Fiecare biografie va prezenta, mai mult sau mai puțin, rupturi etc. Identitatea unei persoane, *practic*, trebuie să fie presupusă, deoarece ea este o bază necesară pentru toate relațiile interumane și, de aceea, trebuie considerat un **postulat practic necesar**.

Prin analogie, și națiunea este o persoană, un “megaanthropos”: are un destin individual unic și prezintă o dezvoltare materială și spirituală concordantă - istoria ei/biografia ei. În rezumat: **nu numai identitatea unei persoane ci și cea a unei națiuni este o condiție necesară a conviețuirii umane, un postulat practic**.

Presupunând identitatea națiunii pe baza postulatului practic, națiunea se poate imagina ca fiind determinată de **o mulțime de sisteme istorice de reguli**, care ghidează pe cei ce aparțin acestei națiuni, parțial conștient, parțial inconștient

ent, într-un anumit moment, în acțiunea, exprimarea, gândirea, simțirea și voința lor sau reprezintă orizontul lor nemijlocit cunoscut. Aici se încadrează valori, obiceiuri, cultura, limba, politica, statul, dreptul, religia, economia, arta etc., dacă acestea se manifestă într-un anumit „stil” inconfundabil. Astfel de sisteme de reguli intră în multiple relații, în parte ierarhice, cu alte asemenea sisteme. În această măsură, națiunea posedă **o structură**. Se poate formula următoarea teoremă: **Identitatea unei națiuni este marcată, la un anumit moment, de o mulțime structurată de sisteme de reguli** care marchează în diverse feluri comportamentul indivizilor și grupurilor ca elemente portante ale națiunii. În aceasta constă identitatea ei **sincronă**. Înăuntrul mulțimii de sisteme menționate, între reguli sunt posibile toate raporturile ce pot fi imaginate, inclusiv cele considerate cazuri limită, de contradicție logică și chiar de incomensurabilitate. Ar fi eronat să se înțeleagă că ideea mulțimii de sisteme naționale ar trebui să fie legată de cea a **consistenței logice**. **Postulatul identității națiunii va fi câtuși de puțin clătinat din această cauză așa cum nici postulatul identității persoanei individuale nu va avea de suferit din cauza eventualului ei comportament contradictoriu.**

Identitatea unei națiuni trebuie înțeleasă și în aspectul ei **diacron** tot prin mulțimea de sisteme naționale care o marchează în curgerea ei. Dialectica acestor mulțimi naționale de sisteme ce poate fi formulată în câteva teze. Reținem dintre ele pe cea care interesează mai mult pentru înțelegerea conceptului de națiune: *procesul de schimbare a unei mulțimi de sisteme naționale nu se supune vreunui determinism; Indeterminismul dinamicii mulțimii de sisteme naționale este interpretat drept destin național*. Această interpretare este, ca și identitatea națiunii, **un postulat practic**. Un lucru trebuie văzut cu toată claritatea: *dacă este co-*

rect să se respingă, pe bună dreptate, speculațiile metafizice privind un determinism al istoriei de la un capăt la celălalt al ei (acesta ar fi, spre exemplu, un determinism dialectic à la Hegel sau à la Marx) atunci nu ai altă alegere decât să operezi cu noțiunea de „întâmplare” sau cu cea de „destin”. Experiența umană se decide însă, conștient sau nu, pentru destin. Pentru viața politică și pentru viață, în general, trăirea destinului este nu numai un fenomen antropologic demonstrabil, ci și **o credință care servește vieții, o credință într-o lume cu rost și sens în cel mai adânc fundament al ei, neabandonată jocului orb al întâmplării**.

Destinul, spre deosebire de întâmplare este ca un fel de **garanție a sensului**, întâmplarea nu poate fi așa ceva. În acest sens se poate rezuma: **o națiune se definește prin istoria ei ca destin comun**. Aceasta s-ar putea înțelege ca un comentariu la viziunea intuitivă a lui E. Renan care, într-o conferință pe tema „Qu'est-ce qu'une nation?” (1882), a formulat teza potrivit căreia **„Existența unei națiuni este ... un permanent plebiscit”**. Un plebiscit, pentru că destinul nu este ceva previzibil, ceva de care se poate dispune, astfel încât și voința instinctivă a națiunii de a fi ea însăși se poate paraliza și stinge. Așa, de exemplu, reunificarea Germaniei în 1990 a fost un plebiscit împotriva forțelor politice care s-au obișnuit să ștergă chiar cuvântul „națiune” din vocabularul lor.

7. Fenomenologia identificării naționale

Analiza din punct de vedere științific a națiunii a însemnat clarificarea întrebării **ce** trebuie înțeles prin identitatea unei națiuni și **cum** poate fi fundamentată această identitate. A fost vorba deci de o examinare a națiunii ca **obiect** și, prin aceasta, de examinarea sa **exterioară**. Conceptul de națiune poate fi supus și unei **examinări interioare**, care, în esență, explică **în ce constă** identificarea oamenilor cu

națiunea lor, căror experiențe **interioare** corespunde ea. Examinând partea sa interioară, identitatea națiunii dobândește un alt sens și, prin aceasta, *intră în joc cu totul alte forme de gândire și categorii, pe care știința nu le cunoaște*. Relevarea acestor categorii și a experienței umane interioare implicate este cunoscută ca **fenomenologia identificării naționale**.

Identificarea cu o națiune nu este un act de voință sau de liberă decizie, ci **un destin**. Omul, cu limba sa maternă, cu copilăria și tinerețea sa - toate împreună marcându-l inexorabil - se naște în cadrul unei națiuni. Chiar în cazurile în care omul își schimbă apartenența sa națională, legătura marcată de destin cu națiunea originară nu dispare; nimeni nu-și poate nega originea sa inițială, de care, cu toate schimbările și noile experiențe, rămâi marcat pentru toată viața.

Identificarea individului cu națiunea sa urmează dialectica unor categorii pereche care fac posibilă înțelegerea esenței acestei legături. **General și particular:** cetățeanul ca individ se identifică în mod conștient sau inconștient cu națiunea ca *general*, caracteristic tuturor compatrioților săi. Orice francez, german etc. se deosebește de toți ceilalți compatrioți ai săi și totuși toți au în comun faptul de a fi german, francez etc. Aceasta nu înseamnă altceva decât că, în acest caz, *particularul* (acest individ cetățean) și *generalul* (națiunea) nu se deosebesc, ci se contopesc. Fiecare participă integral la identitatea națională generală și în măsura în care aceasta se întâmplă, el este, fără nici o deosebire, general și în postura sa de particular. **Întreg și parte:** națiunea este un întreg. Identificarea individului cu națiunea înseamnă, așadar, *identificarea părții cu întregul*. Este imposibil să extragi ceva din această identificare fără a sacrifica întregul. Națiunea nu poate exista "pe bucăți", tot atât de puțin cum o persoană nu poate exista numai "pe bucăți". **Ideal și mate-**

rial: națiunea este un construct ideal dar ea există și fizic, material prin indivizii care o compun și care se identifică cu ea (ideal) din postura lor de persoane fizice (material). **Trecut și prezent:** identificarea națională se realizează și prin orice eveniment semnificativ al istoriei naționale și orice vestigii ale trecutului. Monumentele, documentele din muzee sau arhive, simboluri, steme, peceți, tezaure, denumirile date unor locuri de importanță națională, toate provenind din epoci trecute, mijlocesc unitatea idealului cu materialul. În materialitatea lor, ele sunt purtătoare ale unor semnificații ideale, mai mult, au capacitatea de a concentra în ele o întregă lume spirituală și de a o readuce **în prezent**. În prezența lor trăim ceea ce Levi-Strauss numea o **saveure diacronique**, de un fel de gust carnal al trecutului; în aceste obiecte și lucruri **trecutul devine prezent**.

Fenomenologia identificării naționale face posibil ca aceasta - identificarea națională - să fie înțeleasă ca o identificare mitică. Zeii mitici sunt forțe care au o importanță generalizatoare, sunt personificarea unor forțe arhetipale care acționează în individul în care se instalează supunându-l unei anumite tipologii de reguli. Lucrarea forțelor mitice, a divinului vorbește omului dar nu în limba lui ci prin semne cu un mesaj încărcat de mister.

Și națiunea este o personificare și un individ supratemporal cu o semnificație generalizatoare, fără însă ca din acest motiv să fie o divinitate. Și aici este prezentă o componentă misterios-divină. Bine înțeleasă, **apartenența la o națiune este trăită ca destin**. Ideea de destin, spre deosebire de unica ei alternativă - întâmplarea, cuprinde însă deja pe cea a unei **lucrări transcendente**, la care face trimitere și mitul. **Stilul și formele gândirii** sunt și în cazul identificării naționale și în cel al mitului aceleași: *unitatea generalului cu particularul, a întregului cu partea, a*

ceea ce este ideal cu ceea ce este material, unitatea prezentului cu trecutul etc. Individul conștientizează deci identitatea sa inclusiv în manieră mitică.

Conștiința națională mitică are pentru viața politică și culturală, cu deosebire pentru statul național, o importanță practică fundamentală. Un exemplu pertinent pentru felul în care gândirea mitică poate deveni și devine activă într-un mod pe cât de firesc pe atât de logic în cadrul ideilor democratice și a sferei statului de drept ni-l oferă preambulul Legii fundamentale (Constituția) Republicii Federale Germania din 1949 care începea cu următoarele cuvinte:

“Conștient de răspunderea sa în fața lui Dumnezeu și a oamenilor, animat de voința de a-și păstra unitatea sa națională și statală ... poporul german a hotărât această Lege fundamentală ... pentru a da vieții statale o nouă ordine pentru o perioadă de tranziție. Poporul german a acționat și pentru acei germani cărora nu li s-a permis să-și spună cuvântul. Întregul popor german rămâne mandatat să înfăptuiască unitatea și libertatea Germaniei prin liberă autodeterminare”.

Ca de la sine înțeles, în redactarea Preambulului Legii fundamentale se face referire la identitatea și unitatea poporului german și se deduce de aici dreptul de a vorbi și în numele acelora cărora li s-a refuzat libera exprimare. În acest fel, identitatea mitică a particularului cu generalul, a părții cu întregul este presupusă în mod obiectiv. Prin solemnitatea limbajului folosit, prin invocarea lui Dumnezeu nu se face altceva decât să se apeleze la apartenența comună a tuturor germanilor petcutluită de destin și sustrasă cauzalității profane și hazardului.

Esența întregii desfășurări teoretice de mai sus se cuprinde într-o formulare concludivă în fața căreia toate teoriile de negare a națiunii și statului național se dovedesc a fi simple aberații: **“Ideea na-**

țională, eliberată de pervertirile ei naționaliste, șovine sau rasiale și plasată în conexiune cu toate celelalte idei naționale este, atât în aspectul ei științific, cât și în cel mitic, inatacabilă. Necesitatea politică practică a ideii naționale pentru statul modern, întemeiat pe democrație și suveranitatea poporului și prin aceasta dependent de definiția poporului și a națiunii, și-a găsit, în acest fel, atât fundamentul ei teoretic cât și justificarea ei teoretică”.

8. Perspectivă europeană

Baza teoretică expusă permite încercarea de a formula un răspuns la întrebarea: cum poate fi definit raportul între națiune și Europa. Privită nu numai ca o unitate exterioară, ci și **interioară**, Europa nu poate deci însemna altceva decât că ar trebui înțeleasă ca o **formă de stat multinațional**, a cărui structură ar consta în aceea că o idee națională supraordonată, și anume tocmai aceea a Europei multinaționale, se extinde asupra acelora aparținând națiunilor individuale unite în cadrul ei, fără să le anuleze însă.

Conștiința identității europene se poate baza, în esență, pe statul național definit de forțele de coeziune ale conștiinței naționale, descrise mai sus. Din această conștiință face parte însă, în mod substanțial, conexiunea cu conștiința națională a altor națiuni. Numai în interacțiune, în schimbul fecund, în competiția cu acestea poate să-și găsească o națiune propria sa dezvoltare. Unitatea Europei va fi tocmai de aceea stimulată pentru că ea însăși este o parte integral componentă a identității naționale și un garant al existenței acesteia. De aceea, forțele interne de coeziune ale Europei unite trebuie să fie analoage celor ale națiunii individuale. Cine nu înțelege esența contextului național nu va avea acces nici la esența acelei solidarități supraordonate care constituie temelia unității europene, nu numai superficial, ci și în adâncimea acesteia. Altfel

exprimat: Națiunea și Europa se află una față de cealaltă într-un raport de complementaritate. Europa este o parte componentă integrală a fiecărei din națiunile sale și garantul lor; fiecare din națiunile sale este o parte componentă integrală a Europei;

Factori care afectează negativ formarea conștiinței identității europene (selectiv):

➤ **Structura actuală a instituțiilor europene în sine și modul lor de funcționare (tp):** pun accent pe aspectul exterior al unității și nu pe cel interior: dezvoltarea conștiinței istorice naționale și europene, care să cuprindă cultura și politica și să conducă la recunoașterea unei solidarități de destin; accentuarea tendinței spre centralism, birocratism și uniformism în construcția unității europene cu reversul: creșterea protestului împotriva centrului, decredibilizarea lui, apatia cetățenilor național-europeni, acceptanța redusă a proiectului;

➤ **tendința de reducere a națiunii (a unora) la statutul de națiune de cultură prin slăbirea statului național (tp):** fără a avea expres drept suport statul național, într-o astfel de națiune se va ajunge la relativizarea valorilor proprii, la pierderea de identitate specifică unui multiculturalism nevrotic, cu consecințe nefaste;

➤ **economia așa-zisei piețe libere (capitalismul) (tp):** ca sistem egocentric și antagonic de trebuințe nu poate produce de la sine o astfel de conștiință; situând în prim plan actori anonimi (concerne, proprietate, piață, globalizare etc), respectiv exclusiv maximizarea profitului cu orice preț și nu maximizarea capacității creatoare a omului concret ca premisă a libertății sale, capitalismul destructurează și distruge forțele de coeziune ale națiunii și nu poate fi flamura nici a unității europene; democrația "sfintei" (mari) proprietăți scoate omul (din ce în ce mai mulți oameni) din rosturile sale existențiale, îl

aneantizează; cu un astfel de om nu poate exista nici o națiune adevărată și nici o Europă de viitor;

➤ **drepturile omului în formularea clasică:** principiul lor este un individualism abstract, care nesocotește dubla natură a omului de a fi, pe de o parte, o personalitate individuală și, pe altă parte, de a-și găsi și identitatea sa în întregul național; dreptul omului concret față de un individ abstract constă în libertatea sa de a avea, în același timp, o existență proprie și una națională. Adevărata bază a drepturilor omului se sprijină pe dreptul la autodeterminare al popoarelor (articolele 1 și 55 ale Chartei ONU). Numai pe această bază își pot găsi afirmarea lor concretă libertatea de conștiință, de credință, statul de drept, democrația etc._

➤ **creștinismul:** nu mai este semnul caracteristic al Europei, continentul european nu mai este stăpânit de creștinism, așa cum a fost cazul odinioară;

➤ **o Europă ca global player (tp)** care s-ar lăsa antrenată în aventuri planetare de tipul "coalition of the willing", sub lozinci găunoase pentru export de așa-zise democrație, libertate, drepturi ale omului etc.;

Ideea europeană națională

Fiind produse mentale, conceptele de națiune și Europa trebuie conștientizate în cadrul procesului de instruire în școli și universități, dominate azi de gândirea abstractă. Omul modern care trăiește în plină epocă științifică își va întemeia ideea sa națională pe **istoria națională ca știință**, pe care a învățat-o la școală; în mod similar, și ideea pe care o are despre Europa își va putea afla rădăcinile numai în **istoria europeană**. Dacă ideea europeană, în analogie cu cea națională, se bazează pe o anumită identitate și identificare, atunci **este sarcina oricărei politici vizând realizarea unității europene să cultive și să consolideze conștiința latent existentă a acestei identități** și, în același timp, să tre-

zească din nou și să dezvolte deplin **conștiința istorică națională și europeană**. O conștiință, care să *conducă la afirmarea unei solidarități bazate pe un destin comun*. Pentru prima dată în istorie există șansa ca unitatea Europei să fie un proces asumat conștient în perspectiva unei „finalități” încărcate de sens uman neperisabil!

A fi european trebuie să devină exact în același fel un destin cum este a fi parte a unei națiuni!

9. Câteva concluzii pentru acțiunea politică

- **o națiune nu “se face” ad-hoc, după bunul plac al unei voințe exterioare** ci rezultă, de-a lungul timpului, dintr-o combustie internă specifică unei comunități umane ținută laolaltă de propriile sale forțe de coeziune și marcată de un destin propriu. Fiind un fenomen antropologic, naționalul/națiunea **nu va înceta niciodată să fie un element constitutiv și portant al oricărui stat**. Din această perspectivă, națiunile sunt supratemporale, au vocația veșniciei; ca să rămână veșnic vie, națiunea presupune reînnoirea permanentă a voinței celor care o compun de a o perpetua; în lipsa acestei voințe colective, o națiune sau alta ar putea chiar ieși din istorie.

- **democrația, libertatea, statul de drept, drepturile (și obligațiile) omului etc.** dobândesc legitimitate numai **prin și în** statul conceput ca funcție a națiunii. (Cât de profetic formula S. Bărnăuțiu: “Adevărata libertate este libertatea națională”). Numai aici își poate găsi rost și împlinire fiecare individ și numai aici indivizii devin “nemuritori”, în sensul că numai națiunea recunoaște/validează, depozitează și perpetuează acolada vieții lor creatoare ca amprentă informatică pentru posteritate. Dimpotrivă, în statul conceput ca funcție a unei sume de indivizi și care face din libertatea acestora decuplată de întregul național (omul în înțeles gene-

ric, abstract) și din bunăstarea lor privată drept unicul scop al său, omul ajunge din sclav al bunăstării sale, sclav, la propriu, al unui sistem social-economic barbar, în care cei lipsiți de “succes” sunt contabilizați la “pierderi colaterale”. Cu alte cuvinte, drepturile omului devin, inexorabil, “cătușele” omului. Cât de profetic avertiza, cu mai bine de două secole în urmă, Alexis de Tocqueville: “*Individul care îl va pune în lanțuri (pe acest om rob al bunăstării sale private, n.n) poate apărea curând*”;

- **fără națiuni nu poate fi concepută umanitatea și nu poate fi înțeles “mersul lumii”**; fiecare națiune reprezintă o unicitate, orice comparație între ele nu va face decât să releve specificul sacrosanct și neimitabil al fiecăreia, diversitatea națională ca expresie vie a umanității. În nici un caz nu se poate declara una sau mai multe ca fiind “cel mai bun model” și, ca atare, nu se poate transfera de la una la alta ceva ceea ce convine cuiva. De ex., federalismul german, anumite particularități ale Suediei, Finlandei, Spaniei etc. sunt produse ale istoriei neimitabile a națiunilor respective și nu pot fi “lipite” unei alte națiuni, după bunul plac. Raportat la națiune, nu poate fi invocat nici un **precedent** și nici vreun standard european, inexistent, de altfel;

- **națiunile în diversitatea lor reprezintă sursa inepuizabilă de valori, criteriul de validare și finalitatea acestora**. Prin națiune se înțelege nu numai o comunitate culturală umană în curgerea generațiilor și a timpului ci și toate resursele/bunurile materiale și naturale, inclusiv economia și toate celelalte fonduri naționale care sunt marcate profund de spiritul național. Fără ele, o națiune ajunge să “meargă în gol”, să eșueze, în final (vezi privatizările fără noimă, care permit unor indivizi autohtoni sau străini să șantajeze o națiune întreagă și chiar să atenteze la ființa națională). Rațiunea supremă a națiunii este de a se manifesta creator prin toți indivizii care o constituie;

• **naționalul, identitatea națională și conștiința acesteia, în înțelesul corect descifrat de filosoful german menționat, nu pot fi culpabilizate sau făcute responsabile** de fenomene care își au rădăcinile într-un context marcat de cauze ideologice, politice, economice și istorice (ex. imperialismul britanic, colonialismul francez, panslavismul etc). Dispariția acestora, așa cum a demonstrat istoria, nu a condus la dispariția națiunii!

• **definită prin istoria ei ca destin**, națiunea nu este un concept etnic, minoritățile naționale făcând parte integrantă din corpul acesteia, fiind supuse aceluiași destin comun. Teoriile de tipul "nation-building" sunt neștiințifice și aventuriste;

• **Existența statului** - cadrul în care își găsește deplina împlinire națiunea, nu trebuie să fie periclitată de acțiunile ireponsabile a vreunei forțe politice. Statul nu poate fi nici minimal nici maximal și în nici un caz un „încurcă lume”, ci numai național.

• **Cea mai gravă crimă** ce poate fi comisă împotriva statului național român este anihilarea capacității creatoare a națiunii române, a esenței rostului ei în lume; locul ei în concertul celorlate națiuni este definit exclusiv de performanțele sale în planul creației materiale și spirituale. Și numai în acest fel și indivizii are o compun devin liberi cu adevărat, împlinindu-se pe sine.

• **Predarea istoriei în școli** trebuie radical revizuită, având în vedere rolul deosebit pe care îl are în formarea conștiinței politice, mai ales din punct de vedere național; știința istorică, este și trebuie să fie și o parte a vieții politice. Păstrarea și îngrijirea monumentelor naționale ca repere fundamentale ale identificării cu identitatea națională trebuie să devină o prioritate națională.

• **idealul unității naționale este incompatibil cu ideea de "sacrificiu istoric" național, în clar:** cu acceptarea sau re-

cunoașterea unor amputări a teritoriului național din așa-zise rațiuni superioare, oricum conjuncturale. Eventuala renunțare tacită sau expresă la revenirea la patria mamă a teritoriilor desprinse prin forță și care au făcut parte din trupul țării în virtutea exercitării dreptului la autodeterminare a poporului român, consacrat în dreptul internațional, va șubrezi poziția juridică a României în fața unor pretenții mascate sub lozinci pretins europene. Aspirația politică la revenirea pașnică a acestora nu înseamnă pretenție teritorială. Principiul **Pacta sunt servanda** ar trebui să fie aplicabil numai dacă acestea sunt emanația forței dreptului. **În mod absolut, numai națiunile sunt servanda!**

• **Revizuirea Constituției României** trebuie să țină seama de înțelegerea corectă a conceptului de națiune și trebuie să vizeze imperativul unității naționale.

• **actuala Uniune Europeană nu epuizează și nici nu exprimă corect ideea de unitate europeană.** Europa trebuie să devină mai mult decât o uniune exterioară și o comunitate de funcționalități, trebuie să evolueze cu necesitate spre o reală și profundă solidaritate spirituală. Unitatea europeană nu este un obiectiv ce ar putea fi dat vreodată la cheie ci trebuie să rămână un șantier deschis permanent, fiecare generație adăugându-i propria contribuție.

După clarificările teoretice de mai sus, apare necesară deschiderea și a altor acolade. Raportate la conceptul de națiune în înțelesul prezentat, cele mai multe concepte ar trebui să intre într-o reparație generală drastică, să fie, practic, refondate: *sens, progres, democrație, umanism, libertate, drepturile omului, regionalizare etc.*

Se circumscriu astfel marea provocare și răspunderea pe care trebuie să și le asume, deopotrivă, intelectualul și omul politic.